

การเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน
STRENGTHENING THE STABILITY OF BUDDHISM OF LAMPHUN PROVINCIAL OFFICE OF
BUDDHISM

พระอธิการสิทธิ์ อุปสนโน (พินทุศรี)

นิสิตปริญญาโท สาขาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษานโยบายและแผนงาน เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา และเพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมบทบาทของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา โดยระเบียบวิธีวิจัย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 15 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า 1. สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน รับนโยบายจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมาดำเนินการตามยุทธศาสตร์ โดยทำหน้าที่เป็นผู้เขียนแผนและโครงการเพื่อเสนอแก่คณะสงฆ์ในการนำไปปฏิบัติ ซึ่งแผนและโครงการต่าง ๆ นั้น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูนไม่มีการประเมินผลการดำเนินงาน 2. การเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน ประกอบด้วย 6 ด้าน คือด้านพัฒนาระบบการศึกษาของสงฆ์ ด้านปลูกฝังความเข้าใจ ด้านเพิ่มศักยภาพพุทธมณฑลในการเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก ด้านพัฒนาสู่องค์กรที่โดดเด่น ด้านส่งเสริมงานสาธารณสงเคราะห์ และด้านเพิ่มความคุ้มค่าให้แก่สาธารณูปการ 3. แนวทางการส่งเสริมบทบาทของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน คือ ควรพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้ทันสมัย ส่งเสริมให้วัดมีระบบการจัดเก็บเอกสารที่ชัดเจน ควรสร้างบุคลากรเพื่อการเผยแผ่ที่มีทักษะทางด้านภาษาต่างประเทศ ควรส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ดำเนินการในแนวทางเชิงรุกกับการจัดตั้งเครือข่ายของศูนย์สงเคราะห์ และควรเพิ่มความคุ้มค่าให้แก่วัดทำให้วัดเป็นสถานที่ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม

คำสำคัญ : การเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา, สำนักงานพระพุทธศาสนา

Abstract

The objectives of the thesis to study policies and plans to sustain the stability of Office of Buddhism, missions to strengthen stability of Buddhism by the office, and guidelines to support the role of the office in order to strengthen stability of Buddhist religion. The research method is qualitative research by in – depth interview with 15 key informants. The result of the study suggests ; 1. The Buddhism of Lamphun Provincial Office of Buddhism receives policies from the National Office of Buddhism and follows the strategies by establishing plans and projects for monks to practice. However, the evaluation of the plans and projects has not been implemented by the Buddhism of Lamphun Provincial Office. 2. The Buddhism of Lamphun Provincial Office of Buddhism operates 6 strategies defined by the National Office of Buddhism, which are: to develop monk’s education, to publicize proper information of Buddhism, to increase potential of Buddha Monthon as the centre of the world’s Buddhism, to become an excellent organization, to promote public

welfare, and to develop public facilities. 3. Strengthening the Stability of Buddhism of Lamphun Provincial Office of Buddhism composes which are facilitating educational media, promoting temples resource centres, and encouraging knowledge, practice and enlightenment in Buddhist scions, establishing it the centre of religious activities as well as authorizing missionaries domestically and abroad, improving working system to make it faster, founding a network of public centers for social welfare throughout the province, supporting projects of human resource development for the temple's officers.

Keywords : Strengthening the stability of Buddhism, Office of Buddhism

บทนำ

ภารกิจของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินงานสนองงานคณะสงฆ์และรัฐ โดยการทำนุบำรุงส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา ให้การอุปถัมภ์คุ้มครองและส่งเสริมพัฒนางานพระพุทธศาสนา ดูแล รักษา จัดการศาสนสมบัติพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งให้การสนับสนุนส่งเสริมพัฒนาบุคลากรทางศาสนา โดยมีอำนาจหน้าที่ คือ 1) ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการคณะสงฆ์ กฎหมายว่าด้วยการกำหนดวิญญูฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา รวมทั้งกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง 2) รับสนองงาน ประสานงาน และถวายการสนับสนุนกิจการและการบริหาร การปกครองคณะสงฆ์ 3) เสนอแนวทางการกำหนดนโยบาย และมาตรการในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา 4) ส่งเสริม ดูแล รักษา และทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา 5) ดูแลรักษา และจัดการวัดร้างและศาสนสมบัติกลาง 6) พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา 7) ทำนุบำรุงพุทธศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้คุณธรรม และ 8) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมาย กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานหรือนายกรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย (สำนักงานพระพุทธศาสนาชาติ, (24 มีนาคม 2560). การดำเนินการของสำนักงานพระพุทธศาสนา จึงเป็นองค์การหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการบริหาร และให้ความอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา โดยมีพันธกิจ คือ เสริมสร้างให้สถาบันและกิจการทางพระพุทธศาสนามีความมั่นคง ยั่งยืน สนับสนุนส่งเสริมและจัดการการศึกษาสงฆ์ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาให้มีความรู้คุณธรรม จัดการศึกษาสงฆ์เพื่อผลิต และพัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรมเผยแผ่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญอก งาม และร่วมสร้างสังคมพุทธธรรมที่มีความเข้มแข็ง ดำเนินการให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนาโลก และพัฒนาการดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติให้เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคม

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน มีอำนาจหน้าที่ในการศึกษา วิเคราะห์ และรายงานข้อมูลสารสนเทศ ด้านพระพุทธศาสนา เพื่อกำหนดนโยบายในระดับจังหวัด รวมทั้งเสนอแนะแนวทางแก้ไข ติดตามและประเมินผลการ ดำเนินงานตามนโยบาย แผนงาน โครงการของหน่วยงานในความดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด รวมทั้งรายงาน ผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ ส่งเสริม ดูแล รักษา และทำนุบำรุงศาสนสถานและศา สนวัตถุทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งดูแล รักษา และจัดการวัดร้างและศาสนสมบัติกลางในจังหวัด ส่งเสริมให้มีศูนย์กลางใน การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของจังหวัด ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ พัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนา รับสนองงาน ประสานงาน และสนับสนุนกิจการและการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ ตลอดจนการดำเนินการตามนโยบายและมาตรการในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา ส่งเสริมและประสานการดำเนินงานใน การปฏิบัติศาสนพิธีและกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ปฏิบัติงานตามกฎหมายในความรับผิดชอบของสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้อำนวยการจังหวัดหรือตามที่ได้รับมอบหมาย และปฏิบัติงาน

ร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2549 : 11). อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสำนักงานพระพุทธศาสนา จะมีการปฏิบัติตามแผนงานและนโยบายจากส่วนกลางอย่างเคร่งครัด แต่ปัญหาที่บั่นทอนความมั่นคงของพระพุทธศาสนายังปรากฏอย่างต่อเนื่อง อาทิ ปัญหาภัยที่เกิดจากปัจจัยภายนอก คือภัยที่เกิดจากต่างศาสนา เป็นการถูกรุกราน การใส่ความ ให้อายจากศาสนาอื่น ๆ และภัยที่เกิดจากลัทธิเลียนแบบ คือ ตั้งนิกายเอง และเลียนแบบเครื่องแต่งกาย อุปกรณ์เครื่องใช้ เลียนแบบตำราเรียน สร้างความนิยมให้เกิดแก่ผู้อื่นจะกิน อดอ้าต่าเป็นผู้มีฤทธิ์ สำหรับภัยที่เกิดจากปัจจัยภายใน คือ การประพฤติผิดพระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร ซึ่งพอจะอนุมานได้ในส่วนของบรรพชิตว่า ปัญหาเกิดจาก 1) ศีลวิบัติ ความเสียหายเกี่ยวกับศีล 2) อาจารวิบัติ ความเสียหายเกี่ยวกับความประพฤติ 3) ทิฎฐิวิบัติ ความเสียหายเกี่ยวกับความคิดเห็น และ 4) อาชีวิวิบัติ ความเสียหายเกี่ยวกับการเลี้ยงชีพ ขณะเดียวกัน ในส่วนคฤหัสถ์คือ การละเลยในการศึกษาหลักธรรมคำสอน การทำบุญโดยหวังผลประโยชน์ ขาดการปกป้องพระพุทธศาสนา ตั้งตนอยู่ในความประมาท หันเหจากหลักการพึ่งตนเองไปพึ่งพาอำนาจศักดิ์สิทธิ์ภายนอก จึงเป็นเหตุให้ชาวพุทธเริ่มอ่อนแอ และอาจนำไปสู่ความเสื่อมสลายไปในที่สุด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาสภาพทั่วไปของการส่งเสริมความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน ศึกษาการเสริมสร้างมั่นคงทางพระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน และศึกษาแนวทางการส่งเสริมบทบาทของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา เพื่อการเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน ให้ยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษานโยบายและแผนงานการเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน
3. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมบทบาทของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 15 รูป/คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis Technique) แล้วนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา

ผลการศึกษา

1. นโยบายและแผนงานการเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน

นโยบายและแผนปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 เป็นกรอบการดำเนินงานเพื่อให้เกิดผลผลิต ผลลัพธ์บรรลุเป้าหมายตามนโยบายที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.

2555-2559) ซึ่งนโยบายและแผนปฏิบัติราชการดังกล่าวนี้ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 6 ด้าน คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างเอกภาพให้กับสถาบันและกิจการทางพระพุทธศาสนาอย่างครบวงจร ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมพัฒนาการศึกษาสงฆ์ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางธรรมในทรัพยากรมนุษย์และทุนทางสังคมล้านนา ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเสริมสร้างศักยภาพให้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนและจังหวัด ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการด้านศาสนสมบัติ ศาสนสถาน และยุทธศาสตร์ที่ 6 การสร้างความเข้มแข็งให้กับข้าราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดให้เป็นมืออาชีพ การดำเนินงานตามนโยบายและแผนปฏิบัติราชการที่ผ่านมา สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูนได้มีการประเมินผลตามแผนงานหรือโครงการ ทั้งนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน ได้จัดทำแผนซึ่งเป็นการทำตามหน้าที่ที่กำหนดและเขียนได้แต่แผนที่เป็นการปฏิบัติ แต่ไม่มีในส่วนของแผนงบประมาณ ดังนั้น ไม่สามารถปฏิบัติได้จริงตามแผน

2. การเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน

จากการศึกษาวิจัยพบว่า สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน ควรดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์โดยมีรายละเอียดของแนวทางต่าง ๆ ดังนี้

ด้านพัฒนาระบบการศึกษาของสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาได้จัดทำแผนรองรับแผนของพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยนำแนวทางนโยบายของพระพุทธศาสนาแห่งชาติมาดำเนินการเป็นแผนยุทธศาสตร์ในเรื่องความมั่นคงของพระพุทธศาสนา โดยเจาะลึกด้านการศึกษา คือ 1) ส่งเสริมการเรียนรู้ของแผนกธรรมแผนกบาลีและแผนกสามัญ 2) จัดทำสื่ออุปกรณ์ที่เกี่ยวกับความรู้ในหลักของพระพุทธศาสนาให้พอเพียงต่อการจัดการเรียนการสอนในแผนกธรรมและบาลีรวมทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม 3) ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาโดยเน้นให้เฝ้าหาความรู้เข้าสู่การปฏิบัติในชีวิตจริงส่งเสริมทั้งทางโลกและความรู้ทางธรรมอย่างเหมาะสม 4) จัดให้มีการศึกษาหลักธรรมในรูปแบบเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ หรือระบบสื่อสารเทคโนโลยีเพื่อให้เข้าถึงและเข้าใจหลักปฏิบัติของศาสนา 5) สนับสนุนให้จัดเป็นศูนย์กลางของแหล่งเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม 6) สนับสนุนโครงการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ในการจัดการเรียนให้แก่พระสงฆ์และบุคคลทั่วไป 7) ส่งเสริมให้พุทธบริษัททั้ง 4 มีความรู้และมีคุณธรรมในการที่จะปกป้องตนและพระสงฆ์ต้องมีความปฏิบัติดีปฏิบัติชอบรู้ในพระธรรมวินัยและมีการเรียนรู้คุณธรรมและจริยธรรมเพื่อที่จะเสริมสร้างความรู้ให้แก่กับประชาชน และ 8) คณะสงฆ์ พระภิกษุสงฆ์ สามเณรต้องพัฒนาปรับปรุงตนเอง

ด้านปลูกฝังความเข้าใจ เป็นแผนยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการปลูกฝังความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาให้แก่สังคม คือ 1) ในส่วนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในด้านอื่น ๆ ได้มีการจัดอบรมปฏิบัติธรรมแก่นักเรียนนักศึกษาเยาวชนและประชาชนทั่วไป มีการออกอุทฺติบัตรให้ คือผู้เข้าอบรมจะได้ธรรมะ ได้อบรม และได้อุทฺติบัตรสิทธิบัตรในการเอาไปใช้ประโยชน์ และสำนักงานพระพุทธศาสนาได้มองการส่งเสริมและสนับสนุนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ จึงมีการสนับสนุนให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งการศึกษาตามหลักการทางศาสนา 2) ส่วนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับศาสนทายาทจังหวัดลำพูนนั้น วงการคณะสงฆ์ได้มีการจัดทำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน มีศูนย์เผยแผ่ทางพระพุทธศาสนาจังหวัด มีพระเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัด คือพระธรรมทูต พระนักเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนา พระนักเทศน์ พระปริยัติินเทศ ในการขับเคลื่อนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นลำดับไปโดยมีโครงการต่าง ๆ เข้ามาส่งเสริม เข้ามาตอบรับ เข้ามาเกี่ยวข้อง 3) มีระบบการจัดเก็บเอกสารที่ชัดเจน คือมีการบันทึกทั้งเอกสาร ทั้งล่องลอย คลังรูปแบบ รูปภาพต่าง ๆ ที่จะจัดระบบต่าง ๆ รายงานอย่างเป็นระบบขั้นตอนผ่านทาง 4) ได้ส่งเสริมให้มีการ

พัฒนาการที่จะส่งเสริมให้คนเข้ามาบวชเรียน แล้วจัดอบรมปฏิบัติธรรมหรือว่าเรื่องของการจัดการศึกษาให้กับศาสนทายาท 5) ส่งเสริมให้พระสงฆ์ถือพรหมใน 3 ด้าน คือปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ เพื่อให้เกิดความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

ด้านเพิ่มศักยภาพพุทธมณฑลในการเป็นศูนย์กลางพระศาสนาโลก ในส่วนของจังหวัดลำพูน จะผลักดันขับเคลื่อนในเรื่องต่างๆ คือ 1) การจัดสร้างพุทธมณฑล เป็นศูนย์กลางของการกิจกรรมต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนา 2) ในส่วนของสำนักงานพระพุทธศาสนาจะเร่งสร้างบุคลากรทางพระพุทธศาสนาเพื่อที่จะได้เผยแผ่และปฏิบัติศาสนกิจในทางโลก ทั้งในประเทศและต่างประเทศ 3) จะจัดทำเว็บไซต์เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ทางด้านการศึกษาของจังหวัด และ 4) จะจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ทางภาคทฤษฎีและปฏิบัติในทางด้านศาสนา และจัดตั้งศูนย์ศึกษาทางศาสนาขึ้นภายในจังหวัด

ด้านพัฒนาสื่อองค์กรที่โดดเด่น คือ 1) การปรับปรุงโครงสร้างระบบการทำงานให้มีความคล่องตัวรวดเร็วทุกขั้นตอนและใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน 2) มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่และสามารถใช้เครื่องมืออย่างเป็นระบบอย่างมีประสิทธิภาพและสนองงานคณะสงฆ์ได้มีประสิทธิภาพ และ 3) มีการอบรมบุคลากรพระสงฆ์ให้รู้จักในเรื่องของเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อที่พระสงฆ์นั้นจะได้นำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับเยาวชนหรือประชาชนทั่วไปให้เข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น

ด้านส่งเสริมงานสาธารณสงเคราะห์ คือ 1) องค์กรสงฆ์จะต้องมีบทบาทในการตั้งเครือข่ายของศูนย์สงเคราะห์ และวัดทุกวัดควรจะมีเครือข่ายระดับตำบล ทุกตำบล รวมถึงระดับอำเภอและระดับจังหวัด ซึ่งศูนย์สงเคราะห์จะทำหน้าที่ในการรวบรวมสิ่งของหรือปัจจัยต่าง ๆ เพื่อใช้ช่วยเหลือผู้ประสบภัย 2) ส่วนสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูนนั้น จะเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องของตั้งเป็นคณะกรรมการช่วยสนับสนุนด้านของระเบียบด้านกฎหมายด้านอะไรต่าง ๆ ที่ให้ถูกต้อง เพราะด้านกฎหมายได้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ สำหรับกฎหมายที่ให้พระสงฆ์ใช้แบบเดียวกับประชาชนนั้น ควรต้องแก้ไข เพราะพระสงฆ์เองควรใช้กฎหมายของพระสงฆ์ซึ่งกฎหมายของพระสงฆ์ก็มีอยู่แล้ว

ด้านเพิ่มความคุ้มค่าให้แก่สาธารณูปการ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน ได้เข้าดำเนินการต่างๆ คือ 1) ขับเคลื่อนช่วยเหลือในโครงการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรของวัด 2) การส่งเสริมในการจัดสรรงบประมาณเพื่อการสาธารณูปการ คือการสร้างวัด วิหาร โบสถ์ ศาลาทั้งหลาย และรับผิดชอบในเรื่องของศาสนสมบัติกลาง และวัดร้าง ก็มีการเข้าไปขึ้นทะเบียน มีการออกโฉนดที่ดิน เพื่อที่จะรักษาเป็นศาสนสมบัติของพระพุทธศาสนาเป็นศาสนสมบัติกลาง โดยส่งบุคลากรเข้าไปจัดสรรผลประโยชน์ สำหรับสาธารณสมบัติที่ถูกบุกรุกก็จะเข้าไปแก้ปัญหาในการฟ้องร้องศาลเพื่อการยืนยันสิทธิประโยชน์ของพุทธศาสนา

3. แนวทางการส่งเสริมบทบาทของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา

ด้านพัฒนาระบบการศึกษาของสงฆ์ ควรดำเนินการ คือ 1) ควรพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้ทันสมัย 2) ควรสรรหาบุคลากรที่มีคุณภาพมาช่วยสนับสนุนการเรียนการสอนทั้งในส่วนของแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญทุกระดับชั้น 3) ควรจัดตั้งเป็นศูนย์การรับบริจาค และ 4) ควรสร้างศาสนทายาทที่เป็นต้นแบบเพื่อการสร้างความเชื่อ ความศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชน

ด้านปลูกฝังความเข้าใจ สำนักงานพระพุทธศาสนาควรดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ คือ 1) ควรกำหนดโครงการให้สอดคล้องกับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ที่ต้องนำนวัตกรรมทางเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้ 2) ควรดำเนิน

โครงการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ คือ ควรนำบุคลากรคือ พระวิปัสสนาจารย์ พระสังฆาธิการ พระจริยนิเทศ พระธรรมทูต พระนักเทศน์ และพระปริยัตินิเทศ มาพัฒนาอย่างเป็นระบบแบบแผน 3) พัฒนาสถานที่ที่จะใช้เพื่อการเผยแผ่ คือควรติดต่อประสานงานกับวัดที่เป็นวัดศูนย์กลางกิจกรรมชุมชน เพื่อรองรับกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น 4) การสร้างเครือข่าย ให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม

ด้านเพิ่มศักยภาพพุทธมณฑลในการเป็นศูนย์กลางพระศาสนาโลก คือ 1) ต้องสร้างบุคลากรเพื่อการเผยแผ่ ที่มีทักษะทางด้านภาษาต่างประเทศ และมีความรู้ทางด้านหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา 2) ต้องจัดทำห้องสมุดออนไลน์หรือห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลที่จะเผยแผ่ 3) ต้องจัดตั้งศูนย์การศึกษาทางศาสนาทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ 4) ต้องระดมทุนอันเป็นปัจจัยหลักที่ต้องนำมาสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ให้ลุล่วง

ด้านพัฒนาสู่องค์กรที่โดดเด่น คือ 1) ควรส่งเสริมด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ด้วยการจัดฝึกอบรม และผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนให้บุคลากรได้เรียนรู้งานในแต่ละฝ่ายเพื่อให้ความพร้อมที่จะสามารถปฏิบัติงานแทนกันได้ 2) จัดให้มีเครื่องมืออุปกรณ์เพื่อให้เกิดความสะดวกในการทำงาน และ3) ต้องปลูกจิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์สุจริต ปฏิบัติหน้าที่ด้วยคุณธรรมและมีความโปร่งใส

ด้านส่งเสริมงานสาธารณสงเคราะห์ คือ 1) ควรเป็นการจัดตั้งเครือข่ายของศูนย์สงเคราะห์ในระดับตำบล จนกระทั่งระดับจังหวัด เพื่อขอรับบริจาคสิ่งของอุปโภคบริโภคสำหรับการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัย 2) ดำเนินการในแนวทางเชิงรุก โดยพิจารณาศูนย์สงเคราะห์ที่ได้เปิดไว้แล้ว เป็นเบื้องต้น แล้วเข้าไปให้คำแนะนำ บริหารจัดการต่อให้เกิดประสิทธิภาพ 3) ควรส่งเสริมการใช้พื้นที่ของวัดเป็นสาธารณสงเคราะห์ให้แก่ประชาชน ในด้านต่าง ๆ ได้อย่างครอบคลุมถึงคุณประโยชน์สูงสุดที่วัดจะสามารถรองรับได้ และ4) ควรส่งเสริมบทบาทของตน ต่องานสาธารณสงเคราะห์ให้รอบด้าน คือรวมทั้งด้านของการสร้างวิชาชีพให้แก่ผู้ประสบภัยด้วย

ด้านเพิ่มความคุ้มค่าให้แก่สาธารณูปการ คือ 1) ควรเพิ่มความคุ้มค่าให้แก่วัด ทำให้วัดเป็นสถานที่ ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม 2) ควรสำรวจและขึ้นทะเบียนทรัพย์สินของวัด สำรวจและออกเอกสารสิทธิ์ สำคัญในที่ดินให้แก่วัด 3) สร้างระเบียบการเงินและบัญชีวัดเป็นแบบปฏิบัติในคณะสงฆ์ และของบประมาณสนับสนุน บูรณปฏิสังขรณ์วัดในจังหวัดลำพูน และ4) ต้องส่งเสริมสนับสนุนฐานะของวัดให้มีความมั่นคงและถูกต้องตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์การตั้งวัดการขอใช้ที่ดินของทางราชการเพื่อดำเนินการขอสร้างวัดให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ รวมทั้งขอพระราชทานวิสุงคามสีมาให้กับวัด และขอยกวัดสร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่ จำพรรษา ขอยกวัด ราษฎร์ในจังหวัดลำพูน ขึ้นเป็นพระอารามหลวงในจังหวัดลำพูน

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ดังนี้

ด้านพัฒนาระบบการศึกษาของสงฆ์ ได้ส่งเสริมให้พุทธบริษัท 4 ได้เกิดการเรียนรู้ในหลักธรรม คำสอนที่ถูกต้อง ในพระไตรปิฎก และส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาแก่พระสงฆ์เพื่อสร้างต้นแบบของศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญา ซึ่งสอดคล้อง กับพันธกิจของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2560 : 10). ที่กำหนดไว้ว่า สนับสนุนส่งเสริมและจัดการ การศึกษาสงฆ์และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาให้มีความรู้คู่คุณธรรม จัดการศึกษาสงฆ์เพื่อผลิตและ พัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรมเผยแผ่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม และร่วมสร้างสังคมพุทธ ธรรมที่มีความเข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ต้องพิจารณาและควรปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การพัฒนาระบบการศึกษา

ของสงฆ์ ทันยุคทันสมัย คือ ควรจัดทำสื่ออุปกรณ์ที่เกี่ยวกับความรู้ในหลักของพระพุทธศาสนาให้พอเพียงต่อการจัดการเรียนการสอนในแผนกธรรมและบาลีรวมทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม ควรส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนในวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาโดยเน้นให้นำเอาความรู้เข้าสู่การปฏิบัติในชีวิตจริงส่งเสริมทั้งทางโลกและความรู้ทางธรรมอย่างเหมาะสม จึงเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของพระครูวิสุทธาจารย์ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจารย์) (2557) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการวัดที่เหมาะสมต้องมามีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ เจ้าอาวาส เป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ

สำหรับแนวทางการส่งเสริมบทบาทของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน ในการเสริมสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนา คือ ควรพัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้ทันสมัย จะเป็นการปรับปรุงครั้งสำคัญที่จะสามารถดึงดูดให้พระภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไปเกิดความสนใจที่จะศึกษาหลักทางศาสนามากยิ่งขึ้น และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากรูปแบบเดิมไปสู่รูปแบบใหม่นี้ ได้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการจารหลักธรรมลงบนใบลาน เป็นบันทึกลงบนกระดาษในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ที่ทำให้ประชาชนได้ศึกษาคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแพร่หลาย ดังที่การศึกษาวิจัย ของ พระเทิดศักดิ์ สดดินธโร (ศรีวิรัตน์) (2558) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ผลการวิจัยพบว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระพุทธศาสนาพระองค์ทรงทำนุบำรุงหลายด้าน คือ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับอักษรสยาม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากการจารลงบนใบลาน มาเป็นการพิมพ์ลงบนกระดาษ อีกทั้งยังจัดทำหนังสือในทางพระพุทธศาสนาขึ้นอีกหลายเล่ม ทรงส่งเสริมการศึกษาของพระสงฆ์ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยและปรับปรุงหลักสูตรการเรียนพระปริยัติธรรม ดังนั้น การพัฒนาการศึกษาทั้งของพระภิกษุสงฆ์และของประชาชนตามแนวทางที่กล่าวนี้ จะสามารถเสริมสร้างให้พระพุทธศาสนา มีความเจริญมั่นคงได้

ด้านปลูกฝังความเข้าใจ สำนักงานพระพุทธศาสนาส่งเสริมและสนับสนุนด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ สนับสนุนให้มีวัดเป็นแหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งการศึกษาตามหลักการทางศาสนา ส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์ได้เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ขณะเดียวกัน มีศูนย์เผยแผ่ทางพระพุทธศาสนาจังหวัด มีพระเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัด ควรกำหนดโครงการให้สอดคล้องกับนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ที่ต้องนำนวัตกรรมทางเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้ ซึ่งรูปแบบและวิธีการการเผยแผ่นี้ ได้สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของพระครูสิงห์แก้ว วชิรมโม (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน” ผลการศึกษาพบว่า ด้านสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น มีการจัดทำ CD ธรรมะ การเทศน์ทางสถานีวิฑูรกระจายเสียงชุมชน การเขียนบทความทางหนังสือพิมพ์ และการแสดงปาฐกถาธรรมในสถานที่ราชการสถานศึกษาหรือหน่วยงานต่าง ๆ

ด้านเพิ่มศักยภาพพุทธมณฑลในการเป็นศูนย์กลางพระศาสนาโลก ในส่วนของจังหวัดลำพูน จะผลักดันขับเคลื่อนการจัดสร้างพุทธมณฑล ให้เป็นศูนย์กลางของการกิจกรรมต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งในบทบาทของสำนักงานพระพุทธศาสนาจะต้องเร่งสร้างบุคลากรทางพระพุทธศาสนาเพื่อที่จะได้เผยแผ่และปฏิบัติศาสนกิจในทางโลก ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังนั้น สำนักงานพระพุทธศาสนาต้องส่งบุคลากรเข้าไปให้ความช่วยเหลือคณะสงฆ์ในการพัฒนาศักยภาพของมณฑลในการเป็นศูนย์กลาง พระศาสนาโลก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัย

ของ รพีวรรณ บำรุง (2554) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความต้องการจำเป็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม” ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์มีความต้องการจำเป็นต่อบทบาทของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม คือ ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ การดำเนินงานส่งเสริมและสนับสนุนเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์ต้องการให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐมเพิ่มบทบาทในการช่วยเหลือให้คำแนะนำ ติดตาม ประสาน กระตุ้น ส่งเสริม ให้วัดที่มีความพร้อมได้มีการจัดตั้งและดำเนินงานสำนักปฏิบัติธรรม

ด้านพัฒนาสู่องค์กรที่โดดเด่น คือ การปรับปรุงโครงสร้างระบบการทำงานให้มีความคล่องตัวรวดเร็วทุกขั้นตอนและใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน มีพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ดังนั้น ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา ควรเล็งเห็นประโยชน์ของการทำงานเป็นทีม ใช้คนทำงานให้ตรงกับความรู้ความสามารถ สนองตอบต่อความต้องการของทุกภาคส่วนอย่างรวดเร็ว และต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม และความยุติธรรมในการปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของโชติ บดีรัฐ (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า ในการบริหารคน มีการสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำบุคลากรทางพระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพ ในการบริหารภาระงาน มีการออกกฎระเบียบในการปกครองคณะสงฆ์ และกำหนดโทษผู้ที่ละเมิดกฎระเบียบที่วางไว้ และในการบริหารองค์กร มีการทำงานเป็นทีม

ด้านส่งเสริมงานสาธารณสงเคราะห์ คือ องค์กรสงฆ์จะต้องมีบทบาทในการตั้งเครือข่ายของศูนย์สงเคราะห์ ซึ่งศูนย์สงเคราะห์จะทำหน้าที่ในการรวบรวมสิ่งของหรือปัจจัยต่าง ๆ เพื่อใช้ช่วยเหลือผู้ประสบภัย ส่วนสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูนนั้น จะเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องของตั้งเป็นคณะกรรมการช่วยสนับสนุนด้านของระเบียบด้านกฎหมาย ให้คำแนะนำ บริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของธนภัทร ทวีศรี (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกาญจนบุรี” ผลการศึกษาพบว่า ควรเข้ามาดูแล ให้คำแนะนำทันทีเมื่อได้รับคำร้องขอ โดยไม่เลือกปฏิบัติ ควรเพิ่มเจ้าหน้าที่ให้เข้าไปศึกษาการทำงาน คณะสงฆ์อย่างใกล้ชิด และควรมีการวางแผนประจำปีให้มากขึ้น

ด้านเพิ่มความคุ้มค่าให้แก่สาธารณูปการ คือ ขับเคลื่อนช่วยเหลือในโครงการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรของวัด สำหรับแนวทางการการเพิ่มความคุ้มค่าให้แก่วัดนั้น ต้องทำให้วัดเป็นสถานที่ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม เช่น ส่งเสริมให้วัดเป็นแหล่งเศรษฐกิจของชุมชน ทำวัดให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว และประชาชนจะมีรายได้เพิ่มมากขึ้น และควรใช้วัดเป็นที่พักคนเดินทาง เพื่อการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม ใช้วัดเป็นคลังวัสดุเพื่อเก็บวัสดุอุปกรณ์ ใช้วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม ใช้วัดเป็นสถานสงเคราะห์ ใช้วัดเป็นสถานพยาบาลคือ การตรวจโรคต่าง ๆ งานด้านสาธารณสุข ใช้วัดเป็นจุดศูนย์กลางในการที่ชาวบ้านพบปะสังสรรค์ ดังนั้น เพื่อการรองรับการดำเนินกิจกรรมอันจะเป็นประโยชน์แก่ชุมชน วัดต้องมีการบริหารจัดการสถานที่ให้พร้อมรับรองรับนักท่องเที่ยว ต้องจัดให้มีจุดทิ้งขยะที่เป็นระเบียบ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของพระมหาวินัย แก้วกรอง (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาวัดในเขตอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรีสู่ความเป็นมาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ” ผลการศึกษาพบว่า ด้านการสาธารณูปการ โดยบริเวณวัดต้องสงบ มีภาชนะรองรับขยะมูลฝอย และจัดให้มีอาสาสมัครในการสอดส่อง ดูแล และพิทักษ์พระพุทธศาสนา และชมรมเพื่อรวมกลุ่มดำเนินการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน อย่างไรก็ตาม สำนักงานพระพุทธศาสนา ควรมีบทบาทในการสำรวจและขึ้นทะเบียนทรัพย์สินของวัด สำรวจและออกเอกสารสิทธิ์สำคัญในที่ดินให้แก่วัด สร้างระเบียบการเงินและบัญชีวัดเป็นแบบปฏิบัติในคณะสงฆ์ และของบประมาณสนับสนุนบูรณปฏิสังขรณ์วัดในจังหวัดลำพูน ซึ่งแนวทางปฏิบัติดังกล่าวนี้ จะเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่พระพุทธศาสนาได้

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ คือ นโยบายภาครัฐควรส่งเสริมการเรียนหลักธรรมคำสอนในพระไตรปิฎกอย่างจริงจัง โดยการบรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน สำนักงานพระพุทธศาสนา ควรปรับกลยุทธ์เชิงรุกให้ทันต่อสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันในการเสริมสร้างความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา ควรมีการวิจัยในลักษณะเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อให้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาศาสนทายาทต้นแบบกิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ ต้องขอกราบขอบพระคุณ พระปลัดชัยภัทร ขนดีโร ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ ขอเจริญพรขอบพระคุณอาจารย์ ดร. สามารถ บุญรัตน์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ในการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จ และขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณพระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย รวมถึงพระอาจารย์มหาบุญเลิศ อินทปญโญ, รศ. ประธานในการสอบวิทยานิพนธ์ และกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะ และช่วยชี้แนวทางในการทำวิจัย เพื่อให้มีเนื้อหาสมบูรณ์ชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมถึงคณาจารย์สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้ทางวิชาการแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

(ก) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือ

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน. (2560). **แผนปฏิบัติราชการประจำปี พ.ศ. 2560**. ลำพูน: ม.ป.พ.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (14 มีนาคม 2549). **กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ.**

2549, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 123 ตอนที่ 25

2) วิทยานิพนธ์/งานวิจัย

โชติ บดีรัฐ. (2555). “การบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

ธนภัทร ทวีศรี. (2557). “ประสิทธิผลการบริหารงานของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกาญจนบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิสุทธนันท์คุณ (สุศักดิ์ วิสุทธาจาโร). (2557). “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสิงห์แก้ว วชิรมโม. (2558). “บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทิดศักดิ์ สดดินุโร (ศรีวิรัตน์). (2558). “การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาวินัย แก้วกรอง. (2557). “แนวทางการพัฒนาวัดในเขตอำเภอลำพูน จังหวัดกาญจนบุรีสู่ความเป็นมาตราบานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.

รพีวรรณ บำรุง. (2554). “การศึกษาความต้องการจำเป็นของพระสงฆ์ที่มีต่อบทบาทของสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดนครปฐม”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

3) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

สำนักงานพระพุทธศาสนาชาติ. (24 มีนาคม 2560). *อำนาจหน้าที่*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.onab.go.th>.

4) สัมภาษณ์

ครรชิต สุขสาร. (9 สิงหาคม 2560). ประชาชนในจังหวัดลำพูน. สัมภาษณ์.

จรัญ เมืองสุวรรณ. (25 กรกฎาคม 2560). นักวิชาการศาสนาชำนาญการ. สัมภาษณ์.

ประพันธ์ คำจ้อย. (25 กรกฎาคม 2560). ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน. สัมภาษณ์.

ประยูร เรือนปลี. (11 สิงหาคม 2560). อนุศาสนาจารย์เรือนจำจังหวัดลำพูน. สัมภาษณ์.

พงษ์เทพ มนัสตรง. (12 สิงหาคม 2560). นายกพุทธสมาคมจังหวัดลำพูน. สัมภาษณ์.

พระครูจิรวัดมนโสภณ. (10 สิงหาคม 2560). เจ้าคณะอำเภอมืองลำพูน. สัมภาษณ์.

พระครูไพศาลธีรคุณ. (10 สิงหาคม 2560). เจ้าคณะตำบลเวียงยอง. สัมภาษณ์.

พระครูวิบูลเจติยาทร. (9 สิงหาคม 2560). เจ้าคณะอำเภอบ้านโฮ่ง. สัมภาษณ์.

พระครูสิริสุตาภิรมย์. (7 สิงหาคม 2560). เจ้าคณะอำเภอยางตลาด. สัมภาษณ์.

พระเทพรัตนนายก. (8 สิงหาคม 2560). เจ้าคณะจังหวัดลำพูน. สัมภาษณ์.

พระศรีธรรมโสภณ. (8 สิงหาคม 2560). เจ้าคณะอำเภอยางตลาด. สัมภาษณ์.

ไพฑูรย์ รัตน์เลิศลบ. (22 สิงหาคม 2560). วัดธรรมจังหวัดลำพูน. สัมภาษณ์.

ภฏ ภูประเสริฐ. (26 กรกฎาคม 2560). นักวิชาการศาสนาชำนาญการพิเศษ. สัมภาษณ์.

สมชาย แจ่มทวีกุล. (11 สิงหาคม 2560). นายกสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้าน จังหวัดลำพูน. สัมภาษณ์.

สันต์ เทพมณี. (7 สิงหาคม 2560). ประชาชนในจังหวัดลำพูน. สัมภาษณ์.